

DOI: 10.33270/03243401.26
УДК 355.235.212:159.9

Особистісні фактори, що обумовлюють схильність до віктимної поведінки

ЦІЛЬМАК Олена*

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7348-4876>;

ЛІСОВЕНКО Анна

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1794-270X>;

ПАПІНЯН Вікторія

викладач Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7936-8734>

Анотація. У статті проаналізовано результати емпіричного дослідження особистісних факторів, які обумовлюють схильність особи до віктимної поведінки. Актуальність статті зумовлена затребуваністю досліджень, які спрямовані на вивчення передумов розвитку різних типів віктимності й особистісних факторів. За результатами кореляційного аналізу вперше встановлено, що схильність особистості до вияву певного типу віктимності підвищується за наявності таких особистісних характеристик: 1) дратівливість, невротичність, відкритість, екстраверсія – властиво для агресивного типу віктимності; 2) депресивність, відкритість – для активного типу віктимності; 3) емоційна лабільність, невротичність, підвищена спонтанна агресивність, сором'язливість, закритість, знижена реактивність, агресивність, фемінність – для ініціативного типу віктимності; 4) урівноваженість, депресивність, інтроверсія, знижена дратівливість, закритість – для пасивного типу віктимності; 5) маскуліність, знижена депресивність, спонтанна агресивність, дратівливість, сором'язливість, реактивна агресивність – для некритичного типу віктимності; 6) спонтанна агресивність, маскуліність, дратівливість, емоційна лабільність, невротичність, сором'язливість – для реалізованого типу віктимності. Встановлено психологічні портрети осіб з максимальною та мінімальною схильністю до віктимної поведінки. Зауважено, що за наявності таких психологічних характеристик, як знижені невротичність, дратівливість, депресивність й емоційна стійкість, знижується ймовірність вияву певного типу віктимності. З метою профілактики та корекції віктимної поведінки запропоновано здійснювати індивідуальну й групову психокорекцію з використанням тренінгових технологій, методів регресивної психотерапії, гештальттерапії, когнітивно-поведінкової терапії тощо.

Ключові слова: особистість; віктимність; поведінка; причини віктимності; тип віктимності.

Історія статті:

Отримано: 30.01.2024

Переглянуто: 29.02.2024

Прийнято: 26.03.2024

Рекомендоване посилання:

Цільмак О., Лісовенко А., Папінян В. Особистісні фактори, що обумовлюють схильність до віктимної поведінки. *Юридична психологія*. 2024. № 1 (34). С. 26–34. doi: 10.33270/03243401.26.

* Відповідальний автор

© Цільмак О., Лісовенко А., Папінян В., 2024

Вступ

Сучасне різноманіття соціально-політичних форм і культур зумовлює багатогранність у змісті ціннісних імперативів віктимної поведінки, що потребує глибокого дослідження факторів, які обумовлюють феномен жертвовності й особливостей механізмів трансляції його в соціумі. Проблематика сучасної віктимології сконцентрована переважно в галузях криміналістики, кримінології, соціології, психології, однак нині, в умовах глобалізації, виникають нові види суперечностей і викликів світу, зміни парадигм сприйняття особистості. Зважаючи на актуальність питання профілактики розвитку деструктивної віктимної поведінки, затребуваними є дослідження, спрямовані на вивчення передумов розвитку як індивідуальної, так і масової віктимності.

Будь-яке якісне перетворення та захист суспільства від агресора потребують мобілізації зусиль, нерідко й жертвовної поведінки з боку його членів. Унаслідок цього перед наукою постає питання щодо необхідності дослідження індивідуально-психологічних характеристик особистості як із загальною схильністю до жертвовності, так і за різними її типами.

Огляд літератури

Дослідження з питань віктимності особистості проводили психологи, криміналісти, кримінологи. Серед них такі науковці, як: Д. А. Беннетт і П. А. Бойл, Б. Д. Джеймс (2014); С. Н. Галлант, Р. А. Судді, Л. Янг та К. Лі (2017); Е. Дж. Баллейзен (2018); С. Р. Біч, Р. Шульц і Р. Снід (2018); П. Джорн і Р. Г. Сміт, К. Емамї (2019); М. Каакінен, М. Міккола, Б. Л. Міллер, А. Оксанен, І. Саволайнен, А. Сірола (2021); А. Р. Дроздікова-Заріпова, Н. Ю. Костюніна, Н. Н. Калацька (2015); О. А. Долгий, Т. О. Мудряк, Л. В. Омельчук (2017); О. Ю. Юрченко (2017); С. О. Гарькавець (2019); М. І. Грудєва, Л. А. Латипова, А. О. Лучиніна (2019) та ін.

Зокрема, С. О. Гарькавець (2019) у своїй статті «Форми віктимності особистості в ранньому юнацькому віці» проаналізував чотири форми віктимності, що виникають на підставі продукування чотирьох основних форм страху: віктимність шизоїдної особистості, віктимність депресивної особистості, віктимність особистості з нав'язливістю та віктимність істеричної особистості. Автор зазначив, що стрижневою основою формування особистості в юнацькому віці є пошук соціальної орієнтації, усвідомлення себе часткою соціальної спільноти, вибір мети майбутнього та засобів їхнього досягнення.

Л. В. Жихарева, Є. Ю. Кольчик (2019) вказують на корельовані взаємозв'язки між схильністю до агресивної, саморуйнівної та самознищувальної віктимної поведінки та жвавістю, афективністю і прискіпливістю; між схильністю до гіперсоціальної, залежної та безпорадної

поведінки й тривожністю, неврівноваженістю, невротизмом та залученістю і контролем. У статті за результатами дослідження пропонується класифікація характерологічних типів підлітків, що відповідають різним типам віктимної поведінки. Це депресивний тип, схильний до агресивної віктимної поведінки; збудливий тип, схильний до аутоагресивної віктимної поведінки; порушений тип, схильний до вияву просоціальної поведінки; нестійкий тип, схильний до залежної поведінки; закоханий тип, схильний до некритичної поведінки; афективний тип, схильний до реалізованої віктимної поведінки.

У науковій праці Н. Костюніної, Л. Латипової, А. Лучиніної та М. Грудєвої (2019) висновки ґрунтуються на тому, що саме в юнацькому періоді зміна рівня віктимності може спричинити соціальну дезадаптацію студентів. Тобто автори особистісними факторами, які обумовлюють схильність студентів до віктимної поведінки, виокремлюють конформність, жертвовність, неусвідомленість, легковажність поведінки, невміння будувати власну поведінку та невміння бути відповідальним за свої дії.

Дослідники О. Петринко та Г. Пацьора (2023) окреслили соціально зумовлені й особистісно зумовлені фактори, які обумовлюють схильність до віктимної поведінки. Так, на їхню думку, особистісними факторами є психологічна травма, отримана в дитинстві, слабкість характеру, невпевненість у собі, нездорові стосунки в сім'ї, підлітковий максималізм, недосвідченість.

Ю. В. Підвальна (2020) у своєму науковому дослідженні засвідчує роль соціально-психологічних чинників для формування поведінки жертви та булера.

На встановлення взаємозв'язку між регуляцією емоцій та кібервіктимізацією і кіберагресією спрямували своє дослідження М. К. Уддін і Д. Рахман (2022).

Brailovskaia J., Schillack H., Margraf J. (2020), здійснюючи дослідження молоді в Німеччині, відмітили, що соціальні мережі іноді впливають на погіршення емоційного стану користувачів і викликають стрес, депресію, тривогу, особи стають залежними від соціальних мереж, що іноді призводить до віктимності.

На думку Zhang Zhi та Ye Zhi (2022), віктимність – це стан чи мислення жертви, які стосуються різних умов, пов'язаних зі статусом жертви злочину. Вивчення зв'язку між внутрішніми та зовнішніми факторами віктимності та віктимізації онлайн-шахрайства має вагоме значення для виявлення психологічного механізму віктимізації та розробки превентивних заходів.

У дослідженні Mesch G. S., Dodel M. (2018) зазначено, що ризик стати об'єктом спроби шахрайства через електронну пошту відбувається внаслідок низького самоконтролю користувачів, активності в Інтернеті та розкриття особистої інформації. Тому вжиття превентивних заходів є

важливим завданням, оскільки це сприятиме зменшенню кількості жертв серед користувачів соціальних мереж.

Теслик Н., Громико Д., Гончаренко А. (2021) на прикладі кібершахрайства висвітлили сутність певних ризиків віктимізації серед студентської молоді у віртуальному просторі.

Деякі автори вивчали саме вплив окремих методів на рівень віктимності особистості та об'єднали їх у певні підходи. Так, І. Лукеча, Н. Ханецька та А. Руденко (2023) у своїй статті дослідили «...підходи до корекції віктимної поведінки підлітків: аксіологічний, системно-особистісний, підхід до розвитку критичного мислення, діяльнісний підхід, здоров'я збережувальний підхід та інтегративний підхід...».

Таким чином, у проаналізованих нами наукових працях не було конкретизовано психологічні фактори певних різновидів віктимності, а також не було надано психологічну характеристику представникам з максимальною та з мінімальною схильністю до віктимності. Тобто, системного опису психологічних характеристик особистості, які підвищують її схильність до віктимної поведінки, здійснено не було.

Матеріали та методи

З метою теоретичного обґрунтування й емпіричного дослідження психологічних факторів, які обумовлюють схильність до віктимної поведінки, було обрано такі методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення й інтерпретація літературних джерел і теоретичних підходів з обраної проблематики), психодіагностичні (методика дослідження схильності до віктимної поведінки, розроблена О. О. Андронніковою), багатофакторний особистісний опитувальник FPI (форма В, розроблена А. А. Криловою та Т. І. Ронгінською), математико-статистичні методи (метод кількісного аналізу (кореляційний за Спірменом, з використанням комп'ютерної програми статистичної обробки даних SPSS 21.0 for Windows) та якісного аналізу (метод «асів» і «профілів»)).

Методика дослідження схильності до віктимної поведінки О. О. Андроннікової є стандартизованим тестовим опитувальником, призначеним для вимірювання схильності осіб до реалізації різних форм віктимної поведінки, у результаті якого підвищується ймовірність перетворення особи на жертву злочину, обставин або нещасного випадку. Тест містить й описує такі шкали: соціальної бажаності відповідей; схильності до агресивної віктимної поведінки (агресивний тип потерпілого); схильності до самоушкоджуючої та саморуйнівної поведінки (активний тип потерпілого); схильності до гіперсоціальної поведінки (ініціативний тип потерпілого); схильності до залежної та безпорадної поведінки (пасивний тип потерпі-

лого); схильності до некритичної поведінки (некритичний тип потерпілого); реалізованої віктимності.

Для встановлення взаємозв'язку між віктимною поведінкою й особистісними рисами було використано багатофакторний особистісний опитувальник FPI (форма В, розроблена А. А. Криловою та Т. І. Ронгінською). Опитувальник призначений для діагностики характеристик особистості, що мають важливе значення для регуляції поведінки та соціальної адаптації. Тест FPI містить 12 шкал; форма В – 114 питань.

Для дослідження психологічної схильності особистості до віктимної поведінки було проведено дослідження зі 125 респондентами, вікової категорії від 17 до 40 років, різної статі та різного професійного спрямування.

Результати та обговорення

Розглянемо результати психодіагностики респондентів за методикою дослідження схильності до віктимної поведінки О. О. Андроннікової. Отже, досліджувані з моделлю агресивного потерпілого (n=8) схильні опинятися в неприємних і небезпечних ситуаціях через вияв своєї агресії (у формі нападу чи провокуючої поведінки), навмисне створення чи провокування конфліктної ситуації, схильність до антисоціальної поведінки, порушення соціальних правил і цінностей. Такі особи легко піддаються емоціям, особливо негативним, яскраво їх виражають, є нетерплячими та запальними.

Якщо говорити про респондентів з моделлю активного потерпілого (n=12), то їм притаманна поведінка 2 типів: провокуюча (для заподіяння шкоди залучають іншу людину), саморуйнівна, самопошкоджуюча, жертвна (схильність до ризику, необдуманна поведінка, яка переважно є небезпечною для себе та інших). Наслідків своїх дій можуть не розуміти або не надавати їм значення, сподіваючись, що все мине.

Досліджувані з ініціативною моделлю потерпілого (n=14) вважають, що не можна ухилитися від втручання в конфлікт, навіть якщо це буде загрожувати їхній безпеці. Не завжди повною мірою усвідомлюють наслідки. Такі люди сміливі, рішучі, принципові, добрі, щирі, вимогливі. Здебільшого мають завищену самооцінку. Поведінка має позитивні наміри.

Респонденти зі схильністю до пасивної віктимної поведінки (n=10) не протидіють злочинцю з різних причин: через вік, фізичну слабкість, безпорадний стан, боягузтво, побоювання покарання. Можуть мати низьку самооцінку та виховану безпорадність через потрапляння в ситуації насильства. Здебільшого не хочуть робити щось самостійно, без допомоги інших. Опиняються в небезпечних ситуаціях, щоб отримати підтримку та співчуття від оточення. Такі люди боязкі, скромні, конформні, легко навіювані,

схильні до залежної поведінки, виправдання чужої агресії та до того, щоб усіх прощати.

Особи з некритичною віктимною поведінкою (n=11) часто демонструють необачність, невміння правильно оцінювати життєві ситуації в результаті особистісних або ситуативних чинників (емоційний стан, вік, рівень інтелекту). Некритичність може виявлятися на підставі як негативних, так і позитивних рис характеру, а також у разі невисокого інтелектуального рівня. Некритичні потерпілі мають схильність до вживання алкоголю, вони нерозбірливі в знайомствах, довірливі, легковажні, схильні до ідеалізації

людей, виправдання негативної поведінки інших, не помічають небезпеки.

Респонденти зі схильністю до реалізованої віктимної поведінки (n=10) доволі часто потрапляють у неприємні й небезпечні для життя та здоров'я ситуації через внутрішню схильність і готовність діяти агресивно, необдуманно, неочікувано та спонтанно.

Для виявлення взаємозв'язку між факторами особистості й показниками психологічної схильності до віктимної поведінки (тип потерпілого) було проведено кореляційний аналіз.

Таблиця 1

Коефіцієнти кореляції між показниками психологічної схильності до віктимної поведінки (тип потерпілого) та факторами особистості

Фактори особистості за FPI	Тип потерпілого					
	А	Ак	І	П	НТ	РВ
Н	228*	-225*	234**		-183*	241**
СА			228*		-221*	247**
Дп				176*	-247**	
Д	229*	183*		-187*	-222*	245**
Т	-188*		-219*			
В	-23*			253**	-179*	-198*
РА			-205*			
С	-257**	-197*	184*		-210*	231**
ВК	205*	178*	-244**	-179*		-244**
ЕІ	181*			-189*		
ЕЛ	-175*	-229*	257**		-178*	236**
МФ	-237**		-207*		213*	258**

Примітки: 1) нулі та коми опущено; 2) позначка «**» – кореляція, значима на рівні 0.01 ($p \leq 0,01$), позначка «*» – кореляція, значима на рівні 0.05 ($p \leq 0,05$); 3) умовні скорочення показників типів потерпілого: А – агресивний тип, Ак – активний тип, І – ініціативний тип, П – пасивний тип, НТ – некритичний тип, РВ – реалізована віктимність. Умовні скорочення факторів особистості: Н – невротичність, СА – спонтанна агресивність, Дп – депресивність, Д – дратівливість, Т – товариськість, В – врівноваженість, РА – реактивна агресивність, С – сором'язливість, ВК – відкритість, ЕІ – екстраверсія/інтроверсія, ЕЛ – емоційна лабільність, МФ – маскуліність/фемінність.

Аналіз результатів, які представлено в таблиці 1, констатує наявність як додатних, так і від'ємних значимих зв'язків між означеними показниками.

Кореляційний аналіз засвідчує, що ймовірність агресивного типу віктимності (А) підвищується в разі вираження таких особистісних характеристик, як дратівливість, невротичність, відкритість, екстраверсія, та знижується, якщо переважають сором'язливість, фемінність, урівноваженість, товариськість, емоційна лабільність.

Схильність до активного типу віктимності (Ак), імовірно, підвищується з виявом таких характеристик особистості, як депресивність, відкритість. І знижується з виявом невротичності, емоційної лабільності, сором'язливості.

Ініціативний тип віктимності (І) супроводжується емоційною лабільністю, невротичністю, підвищеною спонтанною агресивністю, сором'язливістю, закритістю, зниженою реактивною агресивністю, фемінністю.

М'язливістю, закритістю, зниженою реактивною агресивністю, фемінністю.

Пасивний тип віктимності (П) підвищується в разі вираженості таких особистісних характеристик, як урівноваженість, депресивність, інтроверсія, знижена дратівливість, закритість.

Схильність до некритичного типу віктимності (НТ) зростає під час вираження маскуліності та зниження депресивності, спонтанної агресивності, дратівливості, сором'язливості, реактивної агресивності.

Реалізована віктимність (РВ) виявляється в супроводі спонтанної агресивності, маскуліності, дратівливості, емоційної лабільності, невротичності, сором'язливості й знижується з відкритістю та врівноваженістю.

Отже, результати кореляційного аналізу дають змогу перейти до якісного аналізу. На підставі даних, отриманих із застосуванням

зазначених вище методик, з обраного контингенту досліджуваних, за допомогою методу «Асів» було виокремлено 2 групи досліджуваних:

- 1) з максимальною загальною схильністю до віктимності;
- 2) з мінімальною схильністю до віктимності.

Попередньо, отримані результати вказаного емпіричного дослідження було переведено в процентилі. Профілі показників у досліджуваних з максимальною та мінімальною схильністю до віктимності зображено на рис. 1.

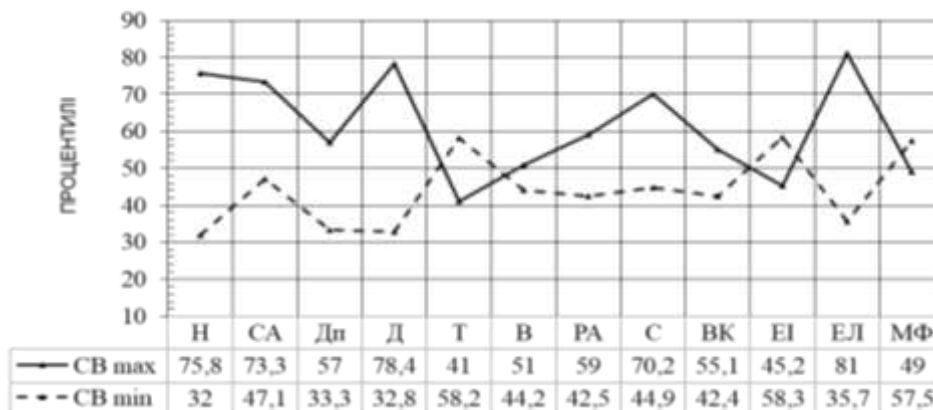

Рис. 1. Фактори особистості (за методикою FPI) груп осіб з максимальною та мінімальною схильністю до віктимності

Відмінність між показниками рівня віктимності у виявлених групах підтверджено результатами порівняння за t-критерієм Стьюдента.

Аналіз профілів полягає в окресленні значущих характеристик у його індивідуальній структурі. На профілі вони виявляються тими параметрами (точками на графіку), значення яких має найбільше відхилення від середньої лінії ряду (50 процентиль) у напрямку від'ємного чи додатного полюсу. Для упорядкування домінуючих показників кожної групи було проведено ранжування найбільш виражених показників кожного профілю за їх відхиленням від середньої лінії ряду зі зменшенням значень. Отже, з огляду на результати, зображені на рис. 1, а також на результати ранжування й опис показників за методикою FPI, можна надати психологічну характеристику представникам зазначених груп.

1. Група осіб з максимальною схильністю до віктимності (гр. CB max) має такі фактори, як:

- емоційна нестійкість (ЕЛ+), що полягає в коливаннях настрою, збудливості, внутрішній напруженості, дратівливості, недостатній саморегуляції та самоконтролі, бурхливими реакціями на будь-які подразники без урахування можливих негативних наслідків;
- невротичність (Н+), що супроводжується підвищеною тривожністю, збудливістю в поєднанні зі швидкою виснаженістю та підвищеною втомлюваністю, емоційною незрілістю, необ'єктивністю в оцінці себе та інших, надмірним занепокоєнням з приводу можливого неприйняття їх іншими людьми;

- дратівливість (Д+) з нестійкістю емоційних станів і схильністю до афективного реагування, зниженою саморегуляцією психічних станів, непостійністю, недостатністю волевих зусиль, концентрації, зібраності; ворожість і конфліктну поведінку переважно обирають як форму захисту від травмуючих переживань;

- спонтанна агресивність (СА+) з відсутністю соціальної конформності, помірним самоконтролем й імпульсивністю, небажанням відстрочувати задоволення своїх бажань, потягом до гострих афективних переживань, потребою в стимуляції та збудливих ситуаціях;

- сором'язливість (С+) зі схильністю до стресового реагування на звичайні життєві ситуації, що відбувається за пасивно-оборонним типом, із тривожністю, невпевненістю, нерішучістю, труднощами в соціальних контактах.

2. Група з мінімальною схильністю до віктимності (гр. CB min) має такі особливості:

- знижена невротичність (Н-) – спокій, невимушеність, емоційна зрілість, об'єктивність в оцінці себе та інших людей, сталість у планах і вподобаннях; представники активні, діяльні, ініціативні, честолюбні, схильні до суперництва та змагання, їх відрізняє серйозність і реалістичність, хороше розуміння дійсності, висока вимогливість до себе, мають гарну пристосованість, сильні та бадьорі, вільні від тривоги, невротичної скутості, від переоцінки особистих проблем;

- знижена дратівливість (Д-), почуття відповідальності, сумлінність, почуття боргу, прагнення до виконання соціальних вимог, вимогливість до себе, точність й акуратність у справах, обов'язковість;

– знижена депресивність (Дп-), життєрадісність, енергійність і підприємливість, невимушеність в міжособистісних відносинах, упевненість у своїх силах, успішність у виконанні різних видів діяльності, що потребують активності, ентузіазму та рішучості;

– емоційна стійкість (ЕЛ-) емоційна зрілість, не схильність до фантазій, тверезість і реалістичність мислення, вузькість інтересів; у спілкуванні не вистачає делікатності й тактовності, прямі та відверті з відсутністю внутрішньої напруженості, свободою від конфліктів, задоволеністю собою та власними успіхами.

Висновки

1. За результатами кореляційного аналізу встановлено, що схильність особистості до вияву певного типу віктимності *підвищується* за наявності в неї таких особистісних факторів, як: 1) дратівливість, невротичність, відкритість, екстраверсія – властиві агресивному типу віктимності (А); 2) депресивність, відкритість – активному типу віктимності (Ак); 3) емоційна лабільність, невротичність, підвищена спонтанна агресивність, сором'язливість, закритість, знижена реактивність, агресивність, фемінність – для ініціативного типу віктимності (І); 4) урівноваженість, депресивність, інтроверсія, знижена дратівливість, закритість – пасивному типу віктимності (П); 5) маскуліність, знижена депресивність, спонтанна агресивність, дратівливість, сором'язливість, реактивна агресивність – некритичному типу віктимності (НТ); 6) спонтанна агресивність, маскуліність, дратівливість, емоційна лабіль-

ність, невротичність, сором'язливість – реалізованому типу віктимності (РВ).

Водночас імовірність вияву певного типу віктимності знижується за наявності таких психологічних факторів, як: 1) сором'язливість, фемінність, урівноваженість, товариськість, емоційна лабільність – знижується імовірність вияву для агресивного типу віктимності (А); 2) невротичність, емоційна лабільність, сором'язливість – знижується імовірність вияву для активного типу віктимності (Ак); 3) відкритість, урівноваженість – знижується імовірність вияву для реалізованого типу віктимності (РВ).

2. На підставі якісного аналізу дослідження встановлено, що групі осіб з максимальною схильністю до віктимності характерні такі фактори, як емоційна нестійкість, невротичність, дратівливість, спонтанна агресивність, сором'язливість. Групі з мінімальною схильністю до віктимності властиві знижені невротичність, дратівливість, депресивність й емоційна стійкість.

3. Пропонуємо для профілактики та корекції віктимної поведінки такі рекомендації: корекція схильності до віктимності має бути спрямована на розвиток емоційної стійкості, встановлення причин і роботи зі зниження невротичності, дратівливості, спонтанної агресивності, сором'язливості та депресивності. Психологічна корекція може відбуватися як в індивідуальній, так і в груповій формі із залученням методів регресивної психотерапії, гештальттерапії, когнітивно-поведінкової терапії, тренінгових технологій тощо.

References

- [1] Balleisen, E.J. (2018). The "sucker list" and the evolution of American business fraud. *Soc. Res.*, 85, 699-726. doi: 10.1353/sor.2018.0045.
- [2] Beach, S.R., Schulz, R., & Sneed, R. (2018). Associations between social support, social networks, and financial exploitation in older adults. *J. Appl. Gerontol.*, 37, 990-1011. doi: 10.1177/0733464816642584.
- [3] Brailovskaia, J., Schillack, H., & Margraf, J. (2020). Tell me why are you using social media (SM)! Relationship between reasons for use of SM, SM flow, daily stress, depression, anxiety, and addictive SM use-An exploratory investigation of young adults in Germany. *Computers in Human Behavior*, 113. doi: 10.1016/j.chb.2020.106511.
- [4] Dolhyi, O.A., Mudriak, T.O., & Omelchuk, L.V. (2017). The victim of a crime as the main element of victimology. *International Legal Bulletin: Current Problems of Modernity (Theory and Practice)*, 1(5), 28-34. Retrieved from http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/979/1/954_IR.pdf.
- [5] Drozdikova-Zarinova, A.R., Kostyunina, N.Y., & Kalatskaya, N.N. (2015). Prevention of Student Youth's Victim Behavior. *Canadian Center of Science and Education*, 7(4), 88-91. doi: 10.5539/res.v7n4p88.
- [6] Emami, C., Smith, R.G., & Jorna, P. (2019). Online fraud victimisation in Australia: Risks and protective factors. AIC research Report 16. Canberra: Australian Institute of Criminology. *Online fraud victimisation in Australia: Risks and protective factors*, 16. doi: 10.52922/rr09319.
- [7] Zhang, Zhi & Ye, Zhi. (2022). The role of social-psychological factors of victimity on victimization of online fraud in China. *Frontiers in Psychology*. 13. 1030670. 10.3389/fpsyg.2022.1030670. doi: 10.28655/n.cnki.nrmrb.2022.003519.

- [8] Harkavets, S.O. (2019). Forms of personality vulnerability in early youth. *Theoretical and applied problems of psychology*, 2(49), 62-74. doi: 10.33216/2219-2654-2020-53-3-1-62-78I.
- [9] Harkavets, S.O. (2019). The problem of the victim personality and its psychological classifications. *Theoretical and applied problems of psychology*, 2(49), 79-90. doi: 10.33216/2219-2654.
- [10] James, B.D., Boyle, P.A., & Bennett, D.A. (2014). Correlates of susceptibility to scams in older adults without dementia. *J. Elder Abuse Negl.*, 26, 107-122. doi: 10.1080/08946566.2013.821809.
- [11] Judges, R.A., Gallant, S.N., Yang, L., & Lee, K. (2017). The role of cognition, personality, and trust in fraud victimization in older adults. *Front. Psychol.*, 8. doi: 10.3389/fpsyg.2017.00588.
- [12] Kostyunina, N.Y., Latypova, L.A., Luchinina, A.O., & Grudeva, M.I. (2019). Student's Victim Behavior on The Internet: Motives and Features. *PARHA Proceedings*, 1, 1069-1080. doi: 10.3897/ap.1.e1014.
- [13] Lukecha, I., Khanetska, N., & Rudenok, A. (2023). Principles and approaches of psychological correction of victim behavior of adolescents on the internet. *Psychology Travelogs*, 3, 213-221. doi: 10.31891/PT-2023-3-20.
- [14] Mesch, G.S., & Dodel, M. (2018). Low self-control, information disclosure, and the risk of online fraud. *Am. Behav. Sci.*, 62, 1356-1371. doi: 10.1177/0002764218787854.
- [15] Mikkola, M., Oksanen, A., Kaakinen, M., Miller, B.L., Savolainen, I., & Sirola, A. (2021). Situational and individual risk factors for cybercrime victimization in a cross-national context. *Int. J. Offender Ther. Comp. Criminol.* [Epub ahead of print]. doi: 10.1177/0306624X20981041.
- [16] Petrynko, O., & Patsiora, H. (2023). Peculiarities of victim behavior of the youth. *Science Notes of Krok University*, 2(70), 159-165. doi: 10.31732/2663-2209-2022-70-159-165.
- [17] Pidvalna, Yu.V. (2020). Social and psychological factors as a basis for shaping the behavior of the victim and the bully. *Collection of scientific works of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko*, 185, 143-146. doi: 10.36550/2415-7988-2019-1-185-143-146.
- [18] Teslyk, N., Hromyko, D., & Honcharenko, A. (2021). Risks of victimization of student youth in virtual space (on the example of cyber fraud). *Bulletin of Lviv University*, 10, 179-185. doi: 10.30970/PS.2021.10.25.
- [19] Uddin, M., & Rahman, J. (2022). Cyber Victimization and Cyber Aggression among High School Students: Emotion Regulation as a Moderator. *Cyberpsychology*, 16. doi: 10.5817/CP2022-2-4.
- [20] Yurchenko, O.Yu. (2017). Analysis of victimhood in selfish, violent crimes and crimes motivated by racial, national or religious intolerance. *Law and society. Criminal law and criminology; criminal executive law*, 6(2), 165-169. Retrieved from http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_2/29.pdf.
- [21] Zhihareva, L., & Kolchik, E. (2019). Features Of Personality Victim Behavior in Adolescence. *Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism*, 58, 2757-2763. doi: 10.15405/epsbs.2019.03.02.321.

Список використаних джерел

- [1] Balleisen E. J. The «sucker list» and the evolution of American business fraud. *Soc. Res.* 2018. No. 85. P. 699–726. doi: 10.1353/sor.2018.0045.
- [2] Beach S. R., Schulz R., Sneed R. Associations between social support, social networks, and financial exploitation in older adults. *J. Appl. Gerontol.* 2018. No. 37. P. 990–1011. doi: 10.1177/0733464816642584.
- [3] Brailovskaia J., Schillack H., Margraf J. Tell me why are you using social media (SM)! Relationship between reasons for use of SM, SM flow, daily stress, depression, anxiety, and addictive SM use—An exploratory investigation of young adults in Germany. *Computers in Human Behavior*. 2020. No. 113. doi: 10.1016/j.chb.2020.106511.
- [4] Долгий О. А., Мудряк Т. О., Омельчук Л. В. Жертва злочину як головний елемент віктимології. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1 (5). С. 28–34. URL: http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/979/1/954_IR.pdf.
- [5] Drozdikova-Zarinova A. R., Kostyunina N. Y., Kalatskaya N. N. Prevention of Student Youth`s Victim Behavior. *Canadian Center of Science and Education*. 2015. Vol.7. No. 4. P. 88–91. doi: 10.5539/res.v7n4p88.
- [6] Emami C., Smith R. G., Jorna P. Online fraud victimisation in Australia: Risks and protective factors. AIC research Report 16. Canberra: Australian Institute of Criminology. *Online fraud victimisation in Australia: Risks and protective factors*. 2019. No. 16. doi: 10.52922/rr09319.

-
- [7] Zhang, Zhi & Ye, Zhi. (2022). The role of social-psychological factors of victimity on victimization of online fraud in China. *Frontiers in Psychology*. 13. 1030670. 10.3389/fpsyg.2022.1030670. doi: 10.28655/n.cnki.nrmrb.2022.003519.
- [8] Гарькавець С. О. Форми віктивності особистості у ранньому юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 2 (49). С. 62–74. doi: 10.33216/2219-2654-2020-53-3-1-62-78I.
- [9] Гарькавець С. О. Проблема віктивної особистості та її психологічні класифікації. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 2 (49). С. 79–90. doi: 10.33216/2219-2654.
- [10] James B. D., Boyle P. A., Bennett D. A. Correlates of susceptibility to scams in older adults without dementia. *J. Elder Abuse Negl.* 2014. No. 26. P. 107–122. doi: 10.1080/08946566.2013.821809.
- [11] Judges R. A., Gallant S. N., Yang L., Lee K. The role of cognition, personality, and trust in fraud victimization in older adults. *Front. Psychol.* 2017. No. 8. doi: 10.3389/fpsyg.2017.00588.
- [12] Kostyunina N. Y., Latypova L. A., Luchinina A. O., Grudeva M. I. Student's Victim Behavior on The Internet: Motives and Features. *PARHA Proceedings*. 2019. No. 1. P. 1069–1080. doi: 10.3897/ap.1.e1014.
- [13] Lukecha I., Khanetska N., Rudenok A. Principles and approaches of psychological correction of victim behavior of adolescents on the internet. *Psychology Travelogs*. 2023. No. 3. P. 213–221. doi: 10.31891/PT-2023-3-20.
- [14] Mesch G. S., Dodel M. Low self-control, information disclosure, and the risk of online fraud. *Am. Behav. Sci.* 2018. No. 62. P. 1356–1371. doi: 10.1177/0002764218787854.
- [15] Mikkola M., Oksanen A., Kaakinen M., Miller B. L., Savolainen I., Sirola A. Situational and individual risk factors for cybercrime victimization in a cross-national context. *Int. J. Offender Ther. Comp. Criminol.* [Epub ahead of print]. 2021. doi: 10.1177/0306624X20981041.
- [16] Petrynko O., Patsiora H. Peculiarities of victim behavior of the youth. *Science Notes of Krok University*. 2023. No. 2 (70). P. 159–165. doi: 10.31732/2663-2209-2022-70-159-165.
- [17] Підвальна Ю. В. Соціально-психологічні чинники як основа для формування поведінки жертви та булера. *Збірник наукових праць Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2020. Вип. 185. С. 143–146. (Серія «Педагогічні науки»). doi: 10.36550/2415-7988-2019-1-185-143-146.
- [18] Теслик Н., Громико Д., Гончаренко А. Ризики віктивізації студентської молоді у віртуальному просторі (на прикладі кібершахрайства). *Вісник Львівського університету*. 2021. Вип. 10. С. 179–185. (Серія «Психологічні науки»). doi: 10.30970/PS.2021.10.25.
- [19] Uddin M., Rahman J. Cyber Victimization and Cyber Aggression among High School Students: Emotion Regulation as a Moderator. *Cyberpsychology*. 2022. No. 16. doi: 10.5817/CP2022-2-4.
- [20] Юрченко О. Ю. Аналіз віктивності в корисливих, насильницьких злочинах та злочинах із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Право і суспільство. Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 165–169. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/6_2017/part_2/29.pdf.
- [21] Zhihareva L., Kolchik E. Features Of Personality Victim Behavior in Adolescence. *Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism*. 2019. Vol. 58. P. 2757–2763. doi: 10.15405/epsbs.2019.03.02.321.
-

Personal Conducting Factors Tendencies to Victim Behavior

TSILMAK Olena

Doctor of Laws, Professor,
Headthe of the Department of Psychology of the National University «Odessa Law Academy»
Odessa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7348-4876>;

LISOVENKO Anna

PhD in Psychology,
Associate Professor of the Department of Psychology of the National University «Odessa Law Academy», Odessa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1794-270X>;

PAPINIAN Viktoria

Teacher of the National University «Odessa Law Academy»
Odessa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7936-8734>

Abstract. The article examines the results of an empirical study of personal factors that determine a person's propensity for victim behavior. The relevance of the article is determined by the demand for research aimed at studying the prerequisites for the development of various types of victimization and personal factors. According to the results of the correlation analysis, it was established for the first time that a person's propensity to manifest a certain type of victimization increases in the presence of such personal characteristics as: 1) irritability, neuroticism, openness, extraversion – characteristic of an aggressive type of victimization; 2) depression, openness – for an active type of victimization; 3) emotional lability, neuroticism, increased spontaneous aggressiveness, shyness, closedness, reduced reactivity, aggressiveness, femininity – for the proactive type of victimization; 4) equanimity, depression, introversion, reduced irritability, closedness – characteristic of a passive type of victimhood; 5) masculinity, reduced depression, spontaneous aggressiveness, irritability, shyness, reactive aggressiveness – for a non-critical type of victimization; 6) spontaneous aggressiveness, masculinity, irritability, emotional lability, neuroticism, shyness – for the realized type of victimhood. Psychological "portraits" of persons with maximum and minimum propensity for victim behavior have been established. It is emphasized that the probability of a certain type of victimization decreases with such psychological characteristics as: reduced neuroticism, reduced irritability, reduced depressiveness, emotional stability. For the prevention and correction of victim behavior, it is proposed to carry out individual and group psychocorrection using methods of regression psychotherapy, Gestalt therapy, cognitive-behavioral therapy, training technologies, etc.

Keywords: personality; victimization; behavior; causes of victimization; type of victimization.